

แล้วบรรลุลุณพิเศษ เข้าถึงหมู่พรหมชั้น

ปุโรหิต.

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์
ทั้งหลายมาแล้ว เพื่อบรรลุลุณพิเศษนั้น ข้า-
แต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ถ้าพระผู้มีพระภาค
เจ้าประทานพระวโรกาสแล้ว ข้าพระองค์
ก็จะพึงทูลถามปัญหา.

[๒๕๔] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าได้มีพระปริวิตกนี้ว่า ท้าว
สักกะนี้แลเป็นผู้บริสุทธแล้วสิ้นกาลนาน จักถามปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งกะเรา
ก็จักถามล้วนแต่ประกอบด้วยประโยชน์ถ่ายเดียว หาไร้ประโยชน์ไม่ อนึ่ง
เราจักพยากรณ์ปัญหาใดแก่พระองค์ พระองค์จักทรงทราบทั่วถึงปัญหานั้นได้
นับพลันทีเดียว จึงตรัสคาถาว่า

มหาบพิตรผู้वास พระองค์จึงถาม
ปัญหาข้อใดข้อหนึ่ง ซึ่งทรงประสงค์ไว้
ในพระหฤทัย ก็จงถามเถิด อาตมาภาพ
จะทำที่สุดแห่งปัญหานั้น ๆ นั้นแลแก่
พระองค์.

จบ ปฐมภาณวาร

ทรงแก้ปัญหาก้าวสักกะ

[๒๕๕] ท้าวสักกะผู้จอมเทพ ได้รับประทานพระวโรกาสแล้ว ได้
ทูลถามปัญหาที่แรกนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ เทวดา

มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ และสัตว์เหล่าอื่นเป็นอันมาก มีอะไรเป็นเครื่องผูกพัน เขาเหล่านั้นเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มี ความคับแค้นใจ มีความหวังอยู่ว่า ขอพวกเราจงเป็นผู้ไม่มีเวรเป็นต้น อยู่เกิด ดังนี้ แต่ใจยังเป็นผู้มีเวร มีอาชญา มีข้าศึก มีความคับแค้นใจ เป็นไปกับด้วยเวรอยู่อีกเล่า.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพยากรณ์แก่ท้าวเธอว่า ขอถวายพระพร เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ และสัตว์เหล่าอื่นเป็นอันมาก มีความริษยาและความตระหนี่เป็นเครื่องผูกพัน เขาเหล่านั้นเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มี ความคับแค้นใจ หวังอยู่ว่า ขอเราจงเป็นผู้ไม่มีเวรเป็นต้น อยู่เกิด ดังนี้ แต่ก็ยังเป็นผู้มีเวร มีอาชญา มีข้าศึก มีความคับแค้นใจ เป็นไปกับด้วยเวรอยู่

ท้าวสักกะผู้จอมเทพ มีพระหฤทัยชื่นชมเปลื้องอินทนูโมทนาภายิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้อพยากรณ์นั้น ย่อมเป็น อย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อพยากรณ์นั้นย่อมเป็นอย่างนั้น ข้าพระองค์ข้ามพ้นข้อสงสัยในข้อนั้นเสียได้แล้ว หมดความสงสัยที่จะพึงกล่าวว่ อะไร ๆ แล้ว เพราะได้สดับปัญหาพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

[๒๕๖] ครั้นแล้ว ได้ทูลถามปัญหาต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ก็ความริษยาและความตระหนี่มีอะไรเป็นนิทาน (เค้ามูล) มีอะไรเป็นสมุทัย (เครื่องก่อ) มีอะไรเป็นชาติ (เหตุเกิด) มีอะไรเป็นแดนเกิด ก็เมื่ออะไรยังมีอยู่ ความริษยาและความตระหนี่จึงมี และเมื่ออะไรไม่มีอยู่ ความริษยาและความตระหนี่ย่อมไม่มี.

พ. ขอถวายพระพร ความริษยาและความตระหนี่ มีอารมณ์อันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก เป็นนิทาน เป็นสมุทัย เป็นชาติ เป็นแดนเกิด เมื่อ

อารมณ์อันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รักยังมีอยู่. ความริษยาและความตระหนี่ย่อมมี
เมื่อไม่มีอยู่. ความริษยาและความตระหนี่ย่อมไม่มี.

ส. ก็อารมณ์อันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก มีอะไร เป็นนิทาน เป็น
สมุทัย เป็นชาติ เป็นแดนเกิด เมื่ออะไรยังมีอยู่ อารมณ์อันเป็นที่รักและไม่
เป็นที่รัก จึงมี เมื่ออะไรไม่มีอยู่ อารมณ์อันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รักจึงไม่มี.

พ. อารมณ์อันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก มีฉันทะเป็นนิทาน เป็น
สมุทัย เป็นชาติ เป็นแดนเกิด เมื่อฉันทะยังมีอยู่ อารมณ์อันเป็นที่รักและ
ไม่เป็นที่รักย่อมมี เมื่อไม่มี อารมณ์อันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รักย่อมไม่มี ดังนี้.

ส. ฉันทะ (ความพอใจ) มีอะไรเป็นนิทาน เป็นสมุทัย เป็นชาติ
เป็นแดนเกิด เมื่ออะไรยังมีอยู่ ฉันทะจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ฉันทะจึงไม่มี.

พ. ฉันทะมีวิตก (ความตรึก) เป็นนิทาน เป็นสมุทัย เป็นชาติ
เป็นแดนเกิด เมื่อวิตกยังมีอยู่ ฉันทะย่อมมี เมื่อไม่มี ฉันทะ ย่อมไม่มี.

ส. ก็วิตกมีอะไรเป็นนิทาน เป็นสมุทัย เป็นชาติ เป็นแดนเกิด
เมื่ออะไรยังมีอยู่ วิตกจึงมี เมื่ออะไรไม่มี วิตกจึงไม่มี.

พ. วิตก มีส่วนแห่งสัญญาอันสัมปยุตด้วยปัญจธรรม (ธรรมเครื่อง
เนิ่นช้า) เป็นนิทาน เป็นสมุทัย เป็นชาติ เป็นแดนเกิด เมื่อส่วนแห่งสัญญา
อันสัมปยุตด้วยปัญจธรรมยังมีอยู่ วิตกย่อมมี เมื่อไม่มี วิตกย่อมไม่มี.

[๒๕๗] ส. ข้าแต่พระองค์ผู้บริบูรณ์ทุกข์ ก็ภิกษุปฏิบัติอย่างไร ชื่อว่า
เป็นผู้ดำเนินปฏิบัติอันสมควร และให้ถึงความดับส่วนแห่งสัญญาอันสัมปยุต
ด้วยปัญจธรรม.

พ. ก็อาตมาภาพ กล่าวโดยโสมนัสโทมนัสและอุเบกขา ส่วนละ ๒
คือ ที่ควรเสพก็มี ที่ไม่ควรเสพก็มี อาตมาภาพกล่าวหมายถึงข้อความดังกล่าวมา
ฉะนั้น และอาศัยอะไรจึงกล่าวดังนั้น บรรดาโสมนัส ๒ อย่างนั้น บุคคลพึงรู้จัก

โสมนัสใดว่า เมื่อเราเสพโสมนัสนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญมาก กุศลธรรม
ย่อมเสื่อมไป ดังนี้ โสมนัสเห็นปานนั้นไม่ควรเสพ. บุคคลพึงรู้จักโสมนัสใดว่า
เมื่อเราเสพโสมนัสนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญมากดังนี้ โสมนัสเห็นปานนั้น
ควรเสพ. บรรดาโสมนัสนั้น โสมนัสที่เกิดขึ้นด้วยปฐมฌาน ยังมีวิตกวิจารณ์
โสมนัสที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ประณีตกว่า อาตมาภาพกล่าวโสมนัสใดโดยส่วน ๒ ว่า
ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี อาตมาภาพกล่าวหมายถึงข้อความดังกล่าวมานี้ และ
อาศัยเหตุนี้จึงกล่าวดังนั้น. แม้โสมนัสและอุเบกขา ก็มีลักษณะดังนี้แล ขอ
ถวายพระพร. ภิกษุปฏิบัติอย่างนี้แล ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้ดำเนินปฏิบัติอันสมควร
และให้ถึงความดับส่วนแห่งตัณญาอันประกอบด้วยปัญญาธรรม.

ท้าวสักกะจอมเทพมีพระหฤทัยชื่นชมเปลิดเปลินอนุโมทนาภายิตแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระสุคตเจ้า ข้าพระองค์ข้ามพ้นข้อสงสัยอันจะพึงกล่าวว่าเป็นอย่างไร ๆ
แล้ว เพราะได้สดับปัญหาพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

[๒๕๘] ท้าวสักกะจอมเทพ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามปัญหาต่อไปว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้บริบูรณ์ทุกข์ ก็ภิกษุปฏิบัติอย่างไร เชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความ
สำรวมในพระปาติโมกข์.

พ. ขอถวายพระพร ก็อาตมาพยาย่อมกล่าวกายสมาจาร (มรรยาท
ทางกาย) วีสมาจาร (มรรยาททางวาจา) และความแสวงหาโดยอย่างละ ๒ ๆ
คือที่ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี. นี้อาตมาพยาย่อมกล่าวถึงข้อความดังกล่าวมานี้
และอาศัยอะไรจึงกล่าวดังนั้น บรรดาธรรมเหล่านั้น บุคคลพึงรู้จักกายสมาจาร
วีสมาจาร และการแสวงหาใดว่า เมื่อเราเสพกายสมาจาร วีสมาจาร และ
การแสวงหาชนิดนี้แล้ว อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อมไป ดังนี้
กายสมาจาร วีสมาจาร และการแสวงหาเห็นปานนั้น ไม่ควรเสพ. บรรดา

ธรรมเหล่านั้น บุคคลพึงรู้จักกายสมาจาร วจีสมาจาร และการแสวงหาได้ว่า เมื่อเราเสพกายสมาจาร วจีสมาจาร และการแสวงหานี้แล้ว อกุศลธรรมย่อมเสื่อมไป กุศลธรรมย่อมเจริญมากดังนี้ กายสมาจาร วจีสมาจาร และการแสวงหาเป็นปานนั้น ควรเสพ. อาตมภาพกล่าววาทสมาจาร วจีสมาจาร และการแสวงหาโดยส่วนละ ๒ ๆ คือที่ควรเสพก็มี ที่ไม่ควรเสพก็มี. อาตมภาพกล่าวหมายถึงข้อความดังกล่าวมานี้ และอาศัยเหตุนี้ จึงกล่าวดังนั้น ภิคุชปฏิบัติอย่างนี้แลย่อมเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสำรวมในพระปาฏิโมกข์.

[๒๕๕] ส. ข้าแต่พระองค์ผู้บริบูรณ์ทุกข์ ก็ภิคุชปฏิบัติอย่างไร ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสำรวมในอินทริย์.

พ. อาตมภาพย่อมกล่าว รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ อันจะพึงรู้ด้วยจักขุ โสตะ ฆาน ชิวหา กาย มนะ ส่วนละ ๒ คือที่ควรเสพก็มี ที่ไม่ควรเสพก็มี.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วอย่างนี้ ท้าวสักกะผู้จอมเทพ ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมทราบซึ่งถึงเนื้อความแห่งภายิตที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วโดยย่อนี้ได้โดยพิสดาร เมื่อบุคคลเสพ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ อันจะพึงรู้ด้วยจักขุ โสตะ ฆาน ชิวหา กาย มนะ อย่างไรก็ดี อกุศลธรรมย่อมเจริญมาก กุศลธรรมย่อมเสื่อมไป ดังนี้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ เห็นปานนั้นไม่ควรเสพ. เมื่อบุคคลเสพ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ อันจะพึงรู้ด้วยจักขุ โสตะ ฆาน ชิวหา กาย มนะ อย่างไรก็ดี อกุศลธรรมย่อมเสื่อมไป กุศลธรรมย่อมเจริญมาก ดังนี้แล รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ เห็นปานนั้น ควรเสพ.

ส. ข้าพระองค์ทราบซึ่งถึงเนื้อความแห่งภายิตที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสแล้วโดยย่ออันได้โดยพิสดาร ได้ข้ามข้อสงสัยในข้อนี้ได้แล้ว หมดความ
สงสัยอันจะพึงกล่าวว่าจะไร ๆ แล้ว เพราะได้สดับปัญหาพยากรณ์ของพระผู้มี
พระภาคเจ้า.

[๒๖๐] ท้าวสักกะผู้จอมเทพ ครั้นเปลิดเพลินอนุโมทนาภายิตของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างนี้แล้วได้ทูลถามปัญหาต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ
สมณพราหมณ์ทั้งหมดแล มีวาตะเป็นอย่างเดียวกัน มีศีลเป็นอย่างเดียวกัน
มีฉันทะเป็นอย่างเดียวกัน มีที่สุคเป็นอย่างเดียวกันหรือ.

พ. หามิได้ มหาบพิตร.

ส. ก็ทำไม สมณพราหมณ์ทั้งหมด จึงเป็นผู้ไม่มีวาตะเป็นอย่าง
เดียวกัน ไม่มีศีลเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีฉันทะเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีที่สุค
ลงเป็นอย่างเดียวกันเล่า.

พ. โลกมีธาตุไม่เป็นอันเดียวกัน มีธาตุต่าง ๆ กัน หมุ่สัตว์ถือมั่นใน
ธาตุใด ๆ แล ย่อมยึดถือธาตุนั้น ๆ กล่าวด้วยกำลังความยึดถือว่า อย่างนี้แหละ
แน่นอน อย่างอื่นเหลวไหล ดังนี้ เพราะเหตุนี้ สมณพราหมณ์จึงเป็นผู้ชื่อว่า
มีวาตะเป็นอย่างเดียวกัน มีศีลเป็นอย่างเดียวกัน มีฉันทะเป็นอย่างเดียวกัน
มีที่สุคลงเป็นอย่างเดียวกันทั้งหมดไม่ได้.

[๒๖๑] ส. สมณพราหมณ์มีความสำเร็จล่วงส่วน เกษมจากโยคะ
ล่วงส่วน เป็นพรหมจารีล่วงส่วน มีที่สุคล่วงส่วนทั้งหมดหรือ.

พ. หามิได้ มหาบพิตร.

ส. เพราะเหตุไร พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้หลุดพ้น เพราะสิ้นตัณหา ภิกษุเหล่านั้นมีความ
สำเร็จล่วงส่วน เกษมจากโยคะล่วงส่วน เป็นพรหมจารีล่วงส่วน เพราะเหตุนี้
สมณพราหมณ์จึงเป็นผู้มีความสำเร็จล่วงส่วนทั้งหมดไม่ได้.

ท้าวสักกะผู้จอมเทพ ขึ้นชมเปลิดเปลินอนุโมทนาภายิตแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคตเจ้า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าพระองค์ได้ข้ามความสงสัยในข้อนี้แล้วหมดความสงสัย อันจะพึงกล่าวว่าเป็นอย่างไรๆ แล้ว เพราะได้สดับปัญหาพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ว่าด้วยสมณพราหมณ์พวกอื่น

[๒๖๒] ท้าวสักกะผู้จอมเทพ ครั้นเปลิดเปลินอนุโมทนาภายิตแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างนี้แล้ว ได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความหวั่นไหว (ตณฺหา) เป็นตั้งโรค เป็นตั้งผี เป็นตั้งลูกศร ย่อมคร่าบุรุษนี้ เพื่อให้บังเกิดในภพนั้น ๆ นั้นแล เพราะเหตุนั้น บุรุษนี้ย่อมถึงความสูง ๆ ต่ำ ๆ ข้าพระองค์ไม่ได้โอกาสที่จะถามปัญหาเหล่าใด ในสมณพราหมณ์อื่นภายนอกแต่ศาสนานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้รู้เห็นมาช้านาน ได้ทรงพยากรณ์ปัญหาเหล่านั้นแก่ข้าพระองค์แล้ว อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงถอนลูกศรคือความสงสัยเคลือบแคลงของข้าพระองค์เสียแล้ว .

พ. มหาบพิตร ได้ทรงถามปัญหาเหล่านั้น กะสมณพราหมณ์เหล่าอื่นแล้วทรงเข้าใจหรือไม่.

ส. เข้าใจอยู่ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้น พยากรณ์ไว้แล้วอย่างไร ถ้ามหาบพิตรไม่ทรงหนักพระหฤทัย จงตรัสเถิด.

ส. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งแล้วในที่ใด หรือพระรูปของพระผู้มีพระภาคเจ้าปรากฏอยู่แล้วในที่ใด ในที่นั้นความหนักใจของข้าพระองค์ไม่มีแล.

พ. ถ้ำดังนั้นมหาบพิตรจงตรัส.